

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת ויגש תשפ"ו¹

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)

שומר עמו ישראל לעד - בגשמיות וברוחניות

ושאלה נוספת שיש לשאול: קראנו בפרשה הקודמת, "ותרעב כל ארץ מצרים, ויצעק העם אל פרעה ללחם. ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף, אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ". מה פירוש "אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ"? מה דרש מהם יוסף לעשות? מסביר רש"י: שהיה יוסף אומר להם שימולו. בשביל מה צריך יוסף שהמצרים ימולו? הרי מילה איננה משבע מצוות בני נח, אז למה הוא דורש מהמצרים למול את עצמם?

ניתן לענות על כל השאלות הללו על פי מה שהסביר מורי ורבי הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל ("מכתב מאלהיו" ח"ב עמ' 231-234), שהתפקיד שהועידה ההשגחה ליוסף במצרים, היה לא רק לדאוג למחיה גשמית עבור יעקב ובניו, אלא גם למחיה רוחנית. כשיוסף אומר לאחיו: "כִּי לְמַחֲזָה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם לְפָנֵיכֶם" (בראשית מה, ה), אין כוונתו רק למחיה גשמית, אלא בעיקר למחיה רוחנית - למנוע את התבוללות בני ישראל במצרים במשך השנים הרבות בהן הם עתידים לשהות שם מתוקף גזירת ברית בין הבתרים, "גַּר יִהְיֶה וְרָעַף בְּאַרְצָךְ לֹא לָחֶם, וְעֲבָדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אֲרֻבֶּעַ מֵאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג). בשביל מחיה גשמית, לא היתה צריכה ההשגחה לסובב את מהלך העניינים כך שיוסף יגיע להיות מלך במצרים. היו יכולים להסתדר ברעב כמו שכל המצרים וכל העולם הסתדרו. "וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיִם לְשֹׁבֵר אֶל יוֹסֵף, כִּי תֹזֶק הָרָעַב בְּכָל הָאָרֶץ" (שם מא, נז), וכך יכלו לעשות גם יעקב ובניו. אז למה צריך שיוסף יהיה מלך במצרים? - בעיקר מסיבה רוחנית.

לפי זה מובן, למה דרש יוסף מהמצרים למול את עצמם. יוסף עשה זאת כדי לַמְתֵּן מעט את ההתבוללות של ישראל במצרים. כשהמילה מבדילה בין ישראל לעמים - מי שרוצה להתבולל, מבטל את ברית המילה. אבל כשהגויים עצמם נימולים, אין סיבה לישראל לבטל את ברית המילה³. אמנם עצה זו של יוסף לא הועילה לטווח ארוך, שכן בדור הבא המצרים כבר לא היו נימולים, וישראל ביטלו באמת את ברית המילה [חוץ משבט לוי שהמשיכו למול את בניהם (עי' רש"י דברים לג, ט)], אבל יוסף מצליח בדרך זו לדחות לפחות בדור אחד את תחילת ההתבוללות וההתדרדרות של בני ישראל. הוא לא הצליח למנוע אותה לגמרי, שהרי הגיעו בסוף למ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן" (רמב"ם הלכ' עבודת כוכבים פ"א ה"ג). שכחו כמעט לגמרי את האמונה ביחוד ה', ועמדו על סף טמיעה מוחלטת בטומאת מצרים, עד שכבר לא היה שייך לגאלם. אבל לולא יוסף היו מגיעים ח"ו גם לשער החמישים.

זו גם הסיבה לַהֲגִלֵּית המצרים ממקומם. גם פעולה זו

למה הִגְלָה יוסף את המצרים מעל אדמתם?

התורה מספרת: "וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה... וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה. וְאֵת הָעָם - הָעֶבְרִי אֹתוֹ לְעֹרָם, מִקְצֵה גִבּוֹל מִצְרַיִם וְעַד קְצֵהוּ" (בראשית מז, כ-כא). כולם חייבים לעזוב את מקומם. מצרי שהיה גר בקהיר, יגור מעכשיו באלכסנדריה, ומצרי שהיה גר באלכסנדריה יגור מעכשיו על יד סואץ, או במקום אחר. אף אחד לא נשאר במקומו.

למה מִגְלָה יוסף את המצרים מעל אדמתם? מה אכפת לו

היכן יגורו?

בפשטות אפשר לומר, [וכך באמת מפרש רש"י], שיוסף פועל כאן עבור פרעה. הוא מעביר את העם המצרי מעל אדמתו, "לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ" (רש"י שם). שלא יטענו אחרי שנים, שמכירת הקרקעות לא היתה מוחלטת, והאדמות שָׁבוּ כבר לבעליהן (עי' רש"י שם).

ואולם למעשה קשה לומר שזו היתה כוונתו היחידה של יוסף. ראשית, לא נזכר בתורה שפרעה דרש מיוסף לבצע פעולה כזאת. ועוד קשה, שאם זה כל הטעם למה שעשה יוסף, למה צריכה התורה לספר לנו על כך? מה נפקא מינה לנו מהסיפור הזה?

כנראה מכח שאלות אלה הסיק חז"ל, שיוסף לא פעל כאן עבור פרעה, אלא עבור אֱתֵיּו! "להסיר חרפה מעל אֱתֵיּו, שלא יהיו קורין אותם גולים" (רש"י שם). היות ואֱתֵיּו הגיעו למצרים מארץ אחרת, המצרים ירגישו עליונות כלפיהם. "אנו בעלי המקום, ואתם זרים"². לכן, כדי שלא ייווצר מצב כזה, מִגְלָה יוסף גם את המצרים ממקומם, כדי שגם הם יהיו גולים, ולא ירגישו כל כך עליונות כלפי ישראל.

הסיבה האמיתית להגליה ההמונית שביצע יוסף, היתה אפוא - כדי שהמצרים לא יקראו לאחיו גולים. אלא שלפרעה הוא לא יכול לומר את הטעם הזה, ולכן לפרעה הוא אומר שכוונתו היא להגלות את המצרים לטובתו, "לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ". [כך, כנראה, צריך ללמוד בכוונתו של רש"י].

תפקידו הרוחני של יוסף במצרים

אלא שעדיין יש לשאול: הרי המעשה שעשה יוסף הוא מעשה אכזרי מאד. קשה מאד לאדם להעקר בעל כרחו מעל אדמתו, לעזוב את ביתו, ולעבור למקום אחר. וא"כ קשה מאד: מה ההיתר של יוסף לגרום צער גדול כזה לעם שלם, רק כדי שלא יקראו לכמה עשרות אנשים "גולים"? ומה גם, שעד לרגע זה, המצרים רק היטיבו עמם, והסכימו לשמש להם אכסניא בשעה קשה זו של רעב עולמי!

לפחות בדור הראשון. כדאי אם כן ליעקב אבינו לעבור את הצרות הכרוכות בכך שיוכל להגיע למצרים בדרך מלכותית, ובלבד שלא יעקר העיקר הגדול ששתל אברהם אבינו בעולם. אם היו שואלים את יעקב - גם הוא היה מסכים לזה!

נסי מצרים - לרענון האמונה

אבל אחרי הכל, הישיבה בארץ מצרים, שהיא ארץ טמאה, עם אנשים טמאים, ואח"כ השיעבוד למצרים, החלישו מאוד את האמונה אצל ישראל, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן", כמו שכתב הרמב"ם. אברהם אבינו הרי האמין בה' בלי אותות ומופתים. השכל שלו מחייב שיש בורא לעולם, שלא יתכן שהשמש או הירח בראו את העולם - וזה מספיק לו. אמנם היו לו גם נסים, הוא ניצל בנס מכבשן האש, ועוד נסים אחרים, אבל לא זה מה שהכריע אצל אברהם אבינו להיות מאמין. הוא האמין בה' עוד לפני שנעשו לו הנסים. מפני שהשכל מחייב להאמין שיש בורא לעולם.

ישראל אח"כ במצרים זקוקים לעשר מכות גדולות, כדי לחזק שוב את האמונה בבורא עולם. בקריעת ים סוף הם מגיעים למצב של "וַיֹּאמְרוּ בְּה' וּבְמֹשֶׁה עֲבָדוּ" (שמות יד, לא), ואחרי זה עוד צריכים מן וברא ועמוד ענן, ושה' ידבר איתם מן השמים, עד ש"גם בָּרַךְ יְאֲמִינוּ לְעוֹלָם" (שמות יט, ט). את כל זה היו ישראל צריכים, בשביל להחיות שוב את האמונה שהיתה לאברהם אבינו, והכל בגלל התבטאות אומללה של אברהם אבינו, שאמר "בְּמָה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה" (בראשית טו, ח). במקום לשאול באיזו זכות יתקיימו בניו בְּאֶרֶץ (ע"י רש"י שם, ו), הוא שואל "בְּמָה אֲדַע כִּי אֵיךְ שָׁנָה", שזוהי לשון שיש בה מראית עין של פקפוק וחסרון אמונה בדברי ה'. בגלל זה נגזר על בניו לאבד את האמונה בה', לשקוע במ"ט שערי טומאה, עד ש"כמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן", ושהיה צורך בעשרת המכות ובכל הנסים הגדולים ובמעמד הר סיני כדי להחזיר את ישראל למצב שהיה לפני החטא. הכל בגלל פגם דק בלשון שנקט אברהם אבינו בְּדַבְּרוֹ עִם ה'. [כך, עכ"פ, לפי דעה אחת בחז"ל (נדרים לב, א)⁴]. פגם קטן זה אצל אברהם אבינו, גרם למסך עבה אצל הבנים. אמנם לא אצל יצחק ויעקב, אבל אצל ישראל שבדור שעבוד מצרים הפגם הוא כבר גדול, עד שצריכים הרבה אותות ומופתים כדי להגיע בחזרה לאמונה בה'.

לא מאסותים ולא גְּעֻלָּתִים - הבטחה לקיום רוחני

והנה, ה' הבטיח, שאמנם יהיה מצב של "וַיַּעֲבֹדוּם וַיַּעֲבֹדוּם", אבל זה לא יהיה המצב הסופי. "אֲתֵּנִי כֵן יֵצֵאוּ בְּרִכָּשׁ גָּדוֹל", וישראל יירשו את ארץ ישראל, כפי שהבטיח לאברהם, "וְלִיְיָצֶךָ נָתַתִּי אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת" (בראשית טו, יח). וגם לעתיד לבוא קיימת ההבטחה הזו. כמו שה' הבטיח שישראל לא יתבוללו במצרים אלא יצאו משם ברכוש גדול, כך הבטיח ה' גם לדורות, שלא יהיה מצב שח"ו עם ישראל ישכח לגמרי את האמונה בה', ויתבולל בין האומות. ה'

נועדה לְמַתֵּן את ההתבוללות של ישראל במצרים, ע"י שמירת כבודם העצמי של ישראל, שלא יקראו להם גולים. כשאדם מרגיש מבוזה, הוא שואף להדמות לבני המעמד שמעליו ולהתבולל בו. אבל כשכל המצרים הם גולים, וכולם במעמד של עבדים לפרעה, אין מה להידמות להם. כולם בני אותו מעמד!

זה היה תפקידו של יוסף במצרים: לעכב מעט את השקיעה הרוחנית של עם ישראל, ולדאוג שיהיו ראויים אחר כך לגאולה ע"י משה ואהרן. ומטרה זו מצדיקה את הצעד החרף והכואב של הַגְלִית המצרים מעל אדמתם, שכן לא נברא העולם אלא בשביל התורה ובשביל ישראל (ע"י רש"י בראשית א, א), ובלי עם ישראל - אין זכות קיום לעולם. וא"כ, כל צעד מוצדק, כשהוא חיוני לשמירת קיומו של עם ישראל, שלא יתבוללו בגוים ויאבדו מן העולם.

הצרות שעבר יעקב - לצורך הצלת כלל ישראל!

יש מאמר חז"ל ששנים רבות היה קשה לי להבין אותו, אבל לפי מה שאמרנו כאן, הוא מובן מאוד. חז"ל אומרים: "ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו" (שבת פט, ב). כלומר: גזרת "גֵר יִהְיֶה יִרְעָךָ" וכו' פָּלְלָה יְרִידָה לַמִּצְרַיִם בשלשלאות של ברזל, ע"י מדיננים או ישמעאלים או גוים אחרים שִׁיִּשְׁבּוּ את יעקב, ויורידו אותו למצרים "כדרך הגולים, שהרי על פי גזרת גלות ירד לשם" (רש"י שם). אלא שזכותו של יעקב גרמה, שפָּרַט זה בגזרה התבטל, והוא יורד למצרים באופן מכובד. בניו נושאים אותו בנחת למצרים, יחד עם כל המשפחה, ועם כל המקנה והרכוש, "בְּעֶגְלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פְּרָעָה לְשִׂאת אוֹתוֹ" (בראשית מז, ה).

וקשה לכאורה: הרי אם היו שואלים את יעקב - מה תעדיף, לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל דרך חברון ובאר שבע, מהלך ימים ספורים בלבד, או שימכרו את בְּנֵי לעבד בגלל שנאת חינוס בין בניך, ושעשרים ושתים שנה תסתלק ממך רוח הקודש (ע"י רש"י שם לו לד, ושם מה כז, ובשמונה פרקים לרמב"ם פ"ז), ושתים עשרה השנים האחרונות של יצחק אביך יעברו עליו כשהוא רואה את בנו בוכה ונֶאֱבָל (ע"י רש"י שם לה, כט), והכל - כדי שיוסף יהיה מלך במצרים, ויוכל להוריד אותך למצרים בדרך מלכותית. במה היה היית בוחר? - פשוט שיעקב היה בוחר להיות אסור כמה ימים בשלשלאות ברזל, כדי לחסוך את כל הצרות הללו! איזה מין טובה עושה אפוא הקב"ה ליעקב, כשהוא מסובב את ירידתו למצרים באופן "מכובד", הכרוך בכל כך הרבה צרות?

אבל לפי מה שדברנו, הדברים מובנים היטב. אם יעקב היה מגיע למצרים כשהוא אסור בשלשלאות של ברזל, וכבר מתחילת שהותם של ישראל במצרים הם היו נמצאים במעמד נחות של עבדים - ישראל היו מתבטלים לגמרי כלפי המצרים, ומתבוללים בהם לחלוטין. על ידי שהגיעו למצרים כנסיכים - יעקב הוא האבא של המשנה למלך, ומתקבל לפגישה אצל המלך, ואחי יוסף הם האחים של המשנה למלך, ומקבלים נחלה "בְּמִיטֵב הָאֶרֶץ, בְּאֶרֶץ רַעְמֶסֶס" (בראשית מז, יא), כל זה מונע קצת את ההתטמעות במצרים,

וצריך להבין: מדוע יהיו ישראל זקוקים לשני משלים - גם "כִּחְתָּן יִכֶּהן פֶּאֶר", וגם "כִּפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה"? ועוד צריך להבין: למה אצל החתן מתוארת לבישת הבגדים ככה - ככה שעובד במקדש - ואילו אצל הכלה מתוארת לבישת הבגדים בלשון צדיקה, שהוא לשון קישוט?

אולי מותר לפרש כך: האשה נוטה מטבעה ללבוש תכשיטים ובגדים יפים. היא לובשת אותם עבור עצמה, כי לבה שמח בהם⁷. לעומת זאת, האיש מטבעו אינו זקוק כל כך לבגדים יפים, ואם הוא לובש בגדים כאלו, הרי זה לא בשביל עצמו, אלא לכבוד הכלה, לשמח בהם את לב הכלה. הכלה לובשת אפוא בגדים יפים בבחינת "צדי" - כקישוט לעצמה - ואילו החתן לובש בגדים יפים בבחינת "בגדי כהונה" - לא לכבוד עצמו, אלא לכבוד הכלה (ככהן, שלא לובש את בגדי הכהונה לכבוד עצמו, אלא לכבוד שמים, לשרת בם בקדש).

אומרת אפוא כנסת ישראל כך: אנו לובשים "בגדי יִשְׁע" ושמחים בגאולה משתי סיבות: "כִּחְתָּן יִכֶּהן פֶּאֶר" - לכבוד שמים ולתיקון העולם, ככהן שלובש בגדי כהונה לכבוד ה' ולא לכבוד עצמו - וכן "כִּפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה", שרוצה את התכשיטים לעצמה ולהנאתה. כי רע ורע היה לנו בגלות, ועל כן אנו שמחים בגאולה גם בבחינת "כִּפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה", לצורך עצמנו.

מטרת הגאולה - לקדש את השם

דרך נוספת שחשבתי לפרש את "למען שמו באהבה", היא, שהכוונה היא - באהבה לשמו ית'. הרי הקב"ה אוהב את שמו, כמו שאומר הנביא: "וְאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי, לְבִלְתִּי הִחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם" (יחזקאל כ, ט). לכן, כדי למנוע את חילול שמו ית', ה' יביא את הגואל, שהרי המצב שבו עם ישראל נמצא בגלות, וסובל, הוא מצב של חילול השם, והגאולה נועדה לקדש את השם - "וְקִדְּשִׁיתִי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחֻלָּל בְּגוֹיִם" (שם לו, כג).

הסמ"ג הרי כתב, "כבר דרשתי לְגָלוּת ירושלים אשר בספר ולשאר גלויות אדום, כי עתה שהאריך הגלות יותר מדאי, יש לישראל להבדיל מהבלי העולם, ולאחוז בחותמו של הקב"ה שהוא אמת, ושלא לשקר לא לישראל ולא לגוים, ולא להטעות בשום עניין, ולקדש עצמם אף במותר להם, שנאמר: "שְׁאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עֲוֹלָה וְלֹא יִדְּבְרוּ כָזָב, וְלֹא יִמְצָא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תְּרֻמִּית" (צפניה ג, יג). וכשיבוא הקב"ה להושיעם, יאמרו הגוים: בדין עָשָׂה! כי הם אנשי אמת, ותורת אמת בפיהם! אבל אם יתנהגו עם הגוים ברמאות, יאמרו (הגוים): רָאוּ מַה עָשָׂה הַקָּבָ"ה, שִׁבַּח לְחֻלְקוֹ גְּבוּרִים וּרְמָאִים!⁸ (סמ"ג מ"ע ע"ד. ועי' גם מה שכתב במצוות ל"ח מצוה ב'). הגאולה הרי צריכה להביא לקידוש השם בעולם לעיני כל הגוים, ואם נהיה ח"ו עם של רמאים וגזלנים, גם אם יש היתר הלכתי לזה, בכל זאת, הרי הגאולה תהיה ח"ו חילול השם ולא קידוש השם. לכן, אומר הסמ"ג, צריך להמנע מלשקר ולהטעות את הנכרי, גם במקום שמצד ההלכה הדבר מותר.

בזהר מובא, "ביומוי דשלמה מלכא, קיימא סיהרא באשלמותא..." (זהר ח"ב פה, א), [בימיו של שלמה המלך,

הבטיח, "וְאֶפְרָיִם גַּם זֹאת בְּהִיטֹתָם בְּאֶרֶץ אֲבִיָּהֶם, לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכָלֵּתָם לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם" (ויקרא כו, מד), שבכל דור ודור תהיה לנו משענת, יהיו מסייעים לעבודת ה', כמו שהגמרא אומרת: "לֹא מֵאֲסָתִים - בימי כשרים, שהעמדתי להם דניאל חנניה מישאל ועזריה; וְלֹא גְעֻלָּתִים - בימי יוונים, שהעמדתי להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול; לְכָלֵּתָם - בימי המן, שהעמדתי להם מרדכי ואסתר; לְהַפֵּר בְּרִיתִי אִתָּם - בימי פרסיים, שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות; כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם - לעתיד לבוא, שאין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בהם" (מגילה יא, א). ה' הבטיח שלא נשאר בלי משענת, וח"ו נתבולל בין האומות. בכל דור ודור תהיה לנו השגחת ה' להחזיק אותנו באמונה.

הנביא גם כן אומר: "וְהָעֵלָה עַל רוּחָם - הִיוּ לֹא תִהְיֶה, אֲשֶׁר אִתָּם אִמְרִים נְהִיָּה כְּגוֹיִם, כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲרָצוֹת, לְשִׁרְתָּ עֵץ וְאֶבֶן! חִי אֲנִי, נֹאֵם ה' אֱלֹהִים, אִם לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעֵ נְטוּיָה וּבְחִמָּה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם" (יחזקאל כ, לב-לג). הקב"ה לא יתן שנפרוק עול תורה ומצוות. ה' יעשה הכל כדי שנמשיך להיות עבדי ה'. לא יהיה ח"ו מצב של השתקעות בעמים, שיתבטל העיקר הגדול ששתל אברהם אבינו בעולם. הקב"ה הבטיח על הגאולה העתידה. אם זוכים - תהיה גאולה בזכות, ואם ח"ו לא זוכים - גאולה תהיה על כל פנים⁵. זה מובטח לנו, שלא יהיה מצב שנתבולל לגמרי בגוים.

למען שמו באהבה

אנו אומרים בתפלת "שמונה עשרה": "וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאֶרֶץ ה'". מה הכוונה "באהבה"? אהבה למי? אפשר לפרש בכמה אופנים. אפשר לפרש - באהבה לאבות. בגלל אהבת ה' לאבות, הוא מביא גואל לבני בניהם. עוד אפשר לפרש - באהבה לבני בניהם (של האבות), או באהבה לגואל. בגלל שה' אוהב את בני בניהם של האבות, או בגלל אהבתו לגואל, שהוא צדיק גדול, יביא ה' גואל לישראל.

עוד אפשר לפרש, שהכוונה היא - באהבה לכל העולם כולו. בגלל שה' אוהב את כל העולם כולו, לכן הוא מביא גואל לישראל, שהיא גם גאולה ותיקון לכל העולם כולו. הרי המטרה היא שלא רק ישראל יאמינו בה', אלא לתקן עולם במלכות ה', כמו שאומר הנביא: "וְהָיָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים... וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ: לָכֵן וְנַעֲלָה אֵל הַר ה', אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִרְגְּנוּ מִדְּרָכָיו, וְנִלְכָּה בְּאַחֲרֵיתוֹ. כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה, וְיִדְּבַר ה' מִירוּשָׁלַם" (ישעיהו ב, ב-ג). א"כ יש לבאר, שהאהבה לכל העולם כולו, היא הסבה שה' מביא את הגואל.

"כִּחְתָּן יִכֶּהן פֶּאֶר, וְכִפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה"

הנביא ישעיהו מנבא, מה יאמרו ישראל בזמן הגאולה. וכך הוא אומר: "שׁוּשׁ אֲשִׁישׁ בַּה', תִּגַּל נִפְשִׁי בְּאַלְקִי, כִּי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי יִשְׁע, מְעִיל צִדְקָה וְעֲטֹנִי, כִּחְתָּן יִכֶּהן פֶּאֶר, וְכִפְלָה תַעֲדָה כְּלִיָּה" (ישעיהו סא, י). כך יאמרו ישראל בזמן הגאולה⁶.

להביא את העולם כולו להכרה במלכות שמים, אבל הוא נכשל ולא זכה. לכן אנו מחכים עדין למלך המשיח שישלים את עבודת האבות, לתקן את כל העולם במלכות ה'.

חז"ל אומרים: "אֶמְרָתָּ לֵה', ה' אֶתָּה, טוֹבָתִי כָּל עֲלִיָּה" (תהלים טז, ב) - אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבונו של עולם, החזק לי טובה שהודעתך בעולם! אמר לה: "טוֹבָתִי כָּל עֲלִיָּה". איני מחזיק טובה אלא לאברהם יצחק ויעקב שהודיעוני תחלה בעולם, שנאמר: "לְקַדוֹשִׁים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, וְאֲדִירִי כָּל חֶפְצֵי בָּם" (שם, ג). האבות הקדושים, הם התחילו את העבודה הזו, להודיע את שמי בעולם, ולהם אני מכיר טובה, על שפרסמו אותי בעולם (מנחות נג, א). מה שהאבות התחילו - מלך המשיח יגמור במהרה בימינו. אנו מצדנו צריכים כמובן להשתדל לסייע להביא את המשיח, להוות דוגמא של יושר ושל אמונה ושל יראת שמים, להיות אור לגויים, לא במובן שחושבים, לשלוח מדענים או תעשיינים לגויים, אלא באמונה. זה האור לגויים שאנו צריכים להפיץ. בזה אנו משלימים את מה שאברהם אבינו התחיל, את מה ש"כמעט קט נעקר" בימי פרעה, ובזכות זה נזכה לראות את אור ה' בעולם בגאולה השלמה במהרה בימינו.

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

עמדה הלבנה בשלמות]. היינו, שחמשה עשר דורות שמאברהם אבינו עד שלמה המלך⁹ הם כנגד חמשה עשר ימי החודש שבהם הירח מתמלא והולך, ובימי שלמה נוצר מצב של מילוי הלבנה. היה יכול להיות אז תיקון העולם, והיתה יכולה להיות הגאולה. לכן התפקיד של שלמה היה לשאת הרבה נשים נכריות, כדי "לְמַשְׁכֵּן לְדַבְרֵי תוֹרָה, וּלְקַרְבֵּן תַּחַת כִּנְפֵי הַשְּׂכִינָה" (יר' סנהדרין פ"ב ה"ו), ודרכן - לקרב גם את העמים מהן באו אותן נשים להכרה במלכות ה'. למה זה התקלקל ולא יצא לפועל? כי שלמה היה מודע לכך שלמלך ישראל אסור להרבות נשים (ואפילו בנות ישראל כשרות), מן הטעם המפורש בתורה - "וְלֹא יִסּוּר לְכַבֹּד" (דברים יז, יז). וכיון שנצטוו ברוח הקודש להרבות נשים (מהטעם שהסברנו), ראה בזה עדות לכך, שלבו שונה מלב שאר המלכים. "אני ארבה ולא אסור" (סנה' כא, ב). נכשל בתליית הכשרון בעצמו, ולא בעזרת הבורא. כך הסביר מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל (מכתב מאלהו' ח"ב עמ' 272-273). לכן נכשל שלמה במשימתו, ובמקום להביא את העולם כולו לתיקון, הביא את עם ישראל לקלקול. הנשים הנכריות המשיכו לעבוד עבודה זרה בירושלים, ומשכו אחריהן גם את ישראל. לכן, מימי שלמה המלך מתחילים חמשה עשר דורות עד חורבן הבית הראשון¹⁰, כנגד חמשה עשר ימי החודש שבהם הירח מתחסר והולך (וזהו שם). היתה יכולה להיות גאולה כבר בימי שלמה, תיקון לכל העולם כולו, השלמת העבודה של האבות הקדושים, ללמד לכל יושבי תבל שיש בורא לעולם, ושצריך לשמוע בקולו. שלמה היה ראוי להמשיך את העבודה הזו של האבות,

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].
הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת ויגש: "שָׁבוּ שְׂבָרוּ לָנוּ מַעַט אֶכְלָ" (בראשית מד, כה) ⇔ "וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם" (שם מז, יז).
קשר נוסף: "וַיִּגֶשׁ אֵלָיו... וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי" (שם מד, יח) ⇔ "וַיִּבְרָאוּ אֵלָיו... וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא נִכְחַד מֵאֲדֹנָי" (שם מז, יח).
קשר נוסף: "בִּי אֲדֹנָי, יִדְבָּר נָא עִבְדְּךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי... אֲדֹנָי שְׂאֵל... וַיֹּאמֶר אֶל אֲדֹנָי" (שם מד, יח-כ) ⇔ "לֹא נִכְחַד מֵאֲדֹנָי, כִּי אִם תִּם הִפְסֵף... אֶל אֲדֹנָי, לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנָי... נִמְצָא חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי" (שם מז, יח-כה).
קשר נוסף: "הִיגֵשׁ לָכֶם אֶב... יֵשׁ לָנוּ אֶב זָקֵן" (שם מד, יט-כ) ⇔ "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שם מז, כז).
קשר נוסף: "וַיִּשְׁחָזְקוּ מֵת... וַיַּעֲזֹב אֶת אֲבִיו וְאֶת אֶתְּמֹתָיו" (שם מד, כ-כב) ⇔ "לָמָּה נָמוּת... וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת" (שם מז, יט).
קשר נוסף: "וַיַּעֲמֵהָ יֵשׁב נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֱר עִבְדְּךָ לְאֲדֹנָי" (שם מד, לג) ⇔ "וְנִחְיָה אֲנִי וְאֶתְּמֹתָיו וְאֶתְּמֹתָיו עִבְדִּים לְפָרְעָה" (שם מז, יט).
2. התורה הרי מדגישה, כמה קשה היה לישראל במצרים מבחינה זו: "וַיִּגְדַּל לֹא תִלְחָץ, וְאֶתְּמֹתָיו יִדְעֻתְּם אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות כג, ט). וזה עוד אחרי מה שעשה יוסף כדי שלא יוכלו לקרוא לאחיו "גולים"...!
3. וה' חפץ חיים" כתב, דמה שציוה יוסף את המצרים למול היה "כדי להחליש את כח הטומאה [של מצרים], שיהיה ראוי אח"כ לבני ישראל לגור שם" ("שמירת הלשון" ח"ב פ"א).
4. ויש גם שתי דעות אחרות בגמ' (בנדרים שם), למה נגזרה על ישראל גזרת גלות מצרים.
5. אלא שישנם חילוקים בין גאולה שבאה בזכות, לגאולה שבאה שלא בזכות, כמבואר בגמ' (סנה' זח, א).
6. עי' ספר הגאולה לרמב"ן (שער ראשון, עמ' רס"ט-ר"ע במהד' מוסד הרב קוק), שכל נבואות ישעיהו מהפסוק "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַתְּמָכֶם" (ישעיהו נא, יב) עד סוף הספר מדברות על הגאולה העתידה (ובכלל זה גם הפסוק המובא כאן למעלה).
7. לכן, בעוד האנשים צריכים לשמוח ביו"ט בבשר ויין, את הנשים יש לשמח בבגדים יפים (שו"ע או"ח סי' תקכ"ט ס"ב).
8. ועוד טעם אחר כתב שם, שהרי אמרו חז"ל, "לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות, אלא כדי שיתוספו עליהם גרים" (פסחים פז, ב). ואם ישראל מתנהגים ברמאות, מי ידבק בהם ???...
9. אברהם, יצחק, יעקב, יהודה, פֶּרֶץ, חֲצֹרֶן, רֵם, עֲמִינָדָב, נַחֲשׁוֹן, שִׁלְמָא, בועז, עובד, ישי, דוד, שלמה [עי' דה"א ב, א-טו].
10. רחבעם (בן שלמה), אביה, אסא, יהושפט, יהורם, אחזיהו, יואש, אמציהו, עוזיה, יותם, אחז, חזקיהו, מנשה, אמון, יאשיהו, צדקיהו (עי' שמו"ר טו, כו). והנה הדור החמשה עשר אחר שלמה המלך הוא יאשיהו, והיה ראוי החורבן להיות כבר בימיו, אך בגלל צדקותו של יאשיהו נדחה החורבן לימי צדקיהו בנו (עי' בנבואת חולדה הנביאה - מל"ב כב, יב-כ).